

30 בדצמבר 2024
ערב נר שישי של חנוכה תשפ"ה

דברי ברכה בפתח הישיבה הפתוחה של האספה הכללית וטקס קבלת החברות והחברים החדשים לאקדמיה

פרופ' דוד הראל, נשיא האקדמיה

נשיאות האקדמיה לשעבר, פרופ' רות ארנון ופרופ' נילי כהן היקרות;
סגנית הנשיא, פרופ' מרגלית פינקלברג, וראשי החטיבות, פרופ' סרג'יו הרט ופרופ' ידן דודאי;
חברי וחברות אקדמיה יקרים, ובמיוחד אתם, הנבחרים החדשים לאקדמיה, ובני משפחותיכם;
אורחים נכבדים, הן אתם, שנמצאים כאן אתנו באולם, והן אלה שצופים בנו בשידור.

כִּבְכֵל שנה לפי המסורת, מליאת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים מתכנסת בחנוכה – החג שנחוג
בסימן האור והנס – כדי לקדם בברכה את החברים והחברות החדשים שנבחרו להצטרף לשורותיה.

בפתח הדברים, ברכה מיוחדת לידיד יקר, פרופ' יגאל תלמי, הוותיק בחברי האקדמיה – הוא נבחר לפני 61
שנים, בשנת 1963, ובעוד כחודש ימלאו לו מאה שנה! אציין כי לנוכחותו כאן היום, עם רעייתו, סיבה נוספת,
אישית: בתם, פרופ' תמר דיין, היא בין הנבחרים השנה. אנו מאחלים לשניכם, יגאל וחנה היקרים, עוד שנים
רבות של בריאות, שמחה ונחת!

הטקס הזה הוא האירוע החשוב והמרגש ביותר בלוח השנה של האקדמיה, שכן הוא מייצג את המשכיותה
והתחדשותה המתמדת. בשנה שעברה ערכנו טקס מצומצם, עם קהל מועט מאד וללא מוזיקה, כי היה זה רק
חודשיים אחרי המתקפה האיומה של החמאס ב-7 באוקטובר. השנה, באנחת רווחה חלקית, אנו חוזרים
למתכונת הרגילה. עם זאת, חייבים לזכור שהמלחמה הרב-זירתית נראית עדיין רחוקה מסיום, והיא ממשיכה
לגבות מאתנו כמעט יום יום מחיר דמים כבד מאד, שלא לדבר על החורבן שהיא ממיטה על אינספור חפים
מפשע בצד השני.

והגרוע מכל הוא שאנו עדיין כמהים ליום שבו נראה את כל 100 החטופים והחטופות שנותרו בעזה חוזרים
הביתה, ולקוות – hope against hope – כפי שאומרים באנגלית – שרבים מהם יהיו עדיין בחיים. בשל כך,
חייבים לחזור ולזעוק, בכל אירוע ומעל מכל במה – גם מעל הבמה הזאת – בנחרצות ובקול גדול, שעל
הממשלה להעמיד את עניין החטופים בפסגת מעייניה ממש. השאיפות והמטרות האחרות כבודן במקומן
מונח, אך שום דבר אינו חשוב יותר מאשר הכוונת כל המאמצים להחזרת ה-100 הביתה, עד האחרון
והאחרונה שבהם, ובכל מחיר. בלתי נתפס בעיניי שכבר 450 ימים עברו, ועדיין לא כך נראים פני הדברים.

אך חייבים לחזור לפאן ולעכשיו. כפי שהזכרתי בטקסי חנוכה קודמים, הדלקת הנרות בחנוכה נקבעה על פי
שיטת בית הלל: "מוסיף והולך": מתחילים בנר אחד ומגדילים את מספרם בכל יום. וכך גם אנו, בכל שנה,
בוחרים חברים וחברות חדשים, ובכך מוסיפים והולכים, ומגדילים ומרחיבים את סך הכישורים של חברי
האקדמיה הלאומית למדעים, ואת עוצמתה המדעית כגוף.

ואכן, מצטרפים אלינו השנה שמונה – כולם מצוינים של ממש:
פרופ' מיכאל (מיקי) אלעד מהטכניון, מדעי המחשב,
פרופ' מאיר בר-אשר מהאוניברסיטה העברית, שפה וספרות ערבית,

פרופ' אשרף בריק מהטכניון, כימיה ביולוגית,
פרופ' גיא בר-עוז מאוניברסיטת חיפה, ארכאולוגיה,
פרופ' עודד גולדרייך ממכון ויצמן, מדעי המחשב,
פרופ' תמר דיין מאוניברסיטת תל אביב ומוזיאון הטבע, זואולוגיה ואקולוגיה,
פרופ' דוד וייסבורד מהאוניברסיטה העברית, קרימינולוגיה,
פרופ' אדוין סרוסי גם הוא מהאוניברסיטה העברית, מוסיקולוגיה.

שמונה ימים נמשך חג האורים, ושמינייה של נרות אנו מדליקים בו. והנה אתם, שמינייה כה מעולה, שמונה אורות חדשים. כולכם בולטים ומובילים בתחומים, מטובי החוקרים בעולם, באים להאיר ולהעשיר את האקדמיה בחוכמתכם, במחקריכם ובידיעותיכם. וכמו בביטוי מ"מעוז צור" – "בְּנֵי בֵּינָה יָמִי שְׂמוֹנָה", אתם אכן בְּנֵי בֵּינָה. אין לי כל ספק שבנוסף להמשך העפלתכם לפסגות חדשות במחקר, אתם תתרמו רבות גם להפצת אור הבינה והידע, ולקידומה של האקדמיה למדעים במילוי ייעודה כמוסד הדגל של המחקר והמדע בישראל. אך למי ולמה האור שתפיצו אמור להיות מכוון?

כאן אפנה לתלמוד הבבלי, בבואו לדון במיקומה של החנוכייה. במסכת שבת דף כ"א עמוד ב' אנו מוצאים: "תנו רבנן: גר חֲנֻכָּה מְצֵנָה לְהַנִּיחָהּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבְּחוּץ. אִם הָיָה דֶרֶךְ בְּעֵלְיָהּ מְנִיחָהּ בְּחֵלְוֵן הַסְּמוּכָה לְרֵשֵׁת הַרְבִּים." הרעיון כמובן הוא שייראה האור גם מבפנים וגם מבחוץ, כדי לפרסם את הנס. ואם נחשוב לרגע על עולמנו אנו, עולם האקדמיה, המחקר וההשכלה הגבוהה הישראליים, יש בהחלט אתגרים גדולים מאד בתקופה הזאת, גם מבפנים וגם מבחוץ. אך מכיוון שאין סומכים על הנס, ניאלץ להשתמש באור, הסימן הנוסף של החג, כדי להתמודד איתם. ונראה שיהיה צורך באור גדול מאד – שיפונה לשני הכיוונים – לשם כך.

מהם האתגרים שמבפנים? ובכן, רמת הזלזול במוסדות המדע, התרבות והחינוך בקרב המחקרים ומקבלי ההחלטות בארץ ממשיכה להרקיע שחקים, והיא מתבטאת הלכה למעשה בניסיונות השתלטות נואלים, בהצעות בזויות לתיקוני חוקים הקשורים במוסדות להשכלה גבוהה ובגופים אחרים, וכמובן בקיצוצים תקציביים, אשר גדולים בהרבה ממה שהיה נכון אפילו בעת הזאת, תוך הסטת סכומי עתק לגופים ולמגזרים שתרומתם לחוסנה של המדינה אפסית.

[כאן עשיתי פסק זמן מהכתוב, וסיפרתי בקצרה על שיחת טלפון שקיבלתי ממש לפני הטקס, לפיה הממשלה עומדת להחליט לשנמך לדרגת משקיף את הסטטוס של ישראל במתקן המדעי Sesame שבירדן, שישראל הייתה בין מייסדיו. וזאת בהמשך לעובדה שישראל לא שילמה את דמי החבר השנתיים הזעומים יחסית – באזור מיליון הדולר לשנה – כבר שנתיים או שלוש. למרות אינספור פגישות שכנוע והפצרה שלנו ושל אחרים עם ראשי משרדי הממשלה הרלוונטיים, שיעצרו את הביזיון וישלמו את החוב, לא רק בזכות המדע שנעשה שם אלא כדי שישראל תמשיך את חברותה במתקן חשוב שחברות בו מדינות האזור, כמו טורקיה, ירדן, פקיסטן, מצרים, הרשות הפלסטינית ואף אירן. בושה!]

ללא מלחמה עיקשת מול אלה, נידרדר חיש מהר לסטטוס של מדינה נחשלת, ויישמטו היתרונות העצומים שנבנו כאן בעמל רב במשך 76 שנים. זהו קצה הקרחון של האתגרים מבית. ומה מחוץ?

ובכן, אנו עדיין סובלים מסוגים רבים ומגוונים של חרם אקדמי על ישראל, בהם מספר גדול של חרמות פרטניים כנגד מדענים ספציפיים; וכן חרמות, לפעמים סמי-סמויות, ברמה מוסדית, של אוניברסיטאות

מסוימות בעולם כנגד המדע הישראלי בכלליותו. יש אפילו מקרה או שניים של חרמות והצרת צעדים ברמת המדינה המחרימה כולה.

כל זה, אם ימשך, יוביל לפגיעה קשה ביותר בשיתופי פעולה מחקריים עם מדעני העולם ובקידום של חוקרים ישראלים, וכנגזרת מכך גם לפגיעה בעצם רמתה המדעית והטכנולוגית הגבוהה מאד של ישראל. ההסתה האנטי-ישראלית בקמפוסים שונים בעולם גם היא לא נעלמה, והיא עדיין מפחידה, ומסכנת את שלומם של סטודנטים ואנשי סגל יהודים וישראלים.

וישנם גם אתגרים המשלבים פנים וחוץ: עלינו למצוא דרכים למזער את בריחת המוחות, שלצערנו הרב תופסת תאוצה מדאיגה מאד בימים אלה, ומנגד לפעול להגדלת האטרקטיביות של ישראל למדענים הצעירים שמהססים לחזור ארצה מלימודים והשתלמויות בחו"ל. יש צורך גם למשוך אלינו אנשי מדע בכירים, שיעלו ארצה ויחזקו את עולם המחקר הישראלי.

אם נחזור לרגע למיקום נרות החנוכה, אותה גמרא במסכת שבת ממשיכה ואומרת: "ובשעת הספנה מניחה על שלחנו ודין". את הקביעה הזאת תולה רש"י בעובדה המוזכרת במסכת גיטין, ש"היה להם לפרסיהם חק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית עבודה זרה שלהם". כלומר, הייתה סכנת חיים אמיתית בהדלקת הנרות, במיוחד אם הם יראו מבחוץ, ומשום כך נקבע שזה ייעשה בסתר, "על שלחנו", בתוך החדר פנימה.

אך כאן, גבירותי ורבותי, האנלוגיה בין תפקידנו באקדמיה למיקום נרות החנוכה נופלת. כנגד הסכנות העומדות בפני מדינת ישראל, ובפרט בפני המדע הישראלי, אין לנו הלוקסוס להישאר בתוך הבית פנימה. חייבים לפעול מחוץ לד' אמותינו, בנחישות וללא לאות. איננו יכולים לאמץ את "מניחה על שלחנו ודין". את האור שלנו אנו חייבים להקרין לכל עבר, פנימה והחוצה, ובמלוא העוצמה!

ברור לכל, שהמדינה אינה יכולה להתקיים ללא עוצמה צבאית וביטחונית, ללא רפואה מתקדמת, ללא כלכלה יציבה וביטחון תזונתי, וכו', ולשם כך אנו זקוקים לכוחות מדעיים וטכנולוגיים ברורים. אך זה אינו מספיק. אין טעם לקיומה של מדינת ישראל ללא בנייתם ושימורם של נכסי תרבות ויצירה והנחלתם לדורות הבאים. עתידנו כמדינה בעלת ערכים נאותים ועמוד שדרה מוסרי נשען במידה רבה גם על המחקר הרלוונטי במדעי הרוח ובמדעי החברה: היסטוריה וספרות, משפטים, פסיכולוגיה וסוציולוגיה, שפות ובלשנות, מקרא ותלמוד, חקר האסלאם, הנצרות והמזרח הרחוק, פילוסופיה ואמנות, ארכיאולוגיה, אנתרופולוגיה, ועוד.

אם כן, ביחד אתכם, נבחרו האקדמיה החדשים, עלינו להשתמש בכל הכוחות ותעצומות הנפש שלנו, כדי להפיץ את האור, ולפעול למען יצירת חברה טובה וצודקת יותר, המבוססת על סובלנות ואמון, על שוויון והבנה הדדית ועל ערכים הומניים. המשך הלמידה, המחקר והיצירה האקדמית, ולצידה חינוך שוויוני ומעמיק, הם מרכיבים קריטיים במאמץ הזה. ועלינו לחרות על דגלנו ללא מורא את מושגי היסוד של כל אלה: פתיחות, חופש אקדמי, חוסר פניות, חשיבה ביקורתית, וחקירה נחרצת לאמת.

מבטיח אני לכם נאמנה שחברי במועצת האקדמיה ואני, נעשה כמיטב יכולתנו כדי להוביל את כל אלה באופן אחראי ורציני, כיאה לגוף ממלכתי, אשר שרידותה וטובתה של המדינה, ועוצמתה המדעית, התרבותית והערכית בראש מעייניו.

לפני סיום, אני רוצה לנצל את ההזדמנות כדי להיפרד מהמנכ"לית המופלאה של האקדמיה, גליה פינצי, אשר מסיימת את עבודתה באקדמיה השבוע, אחרי למעלה מ-20 שנה, מהן 8 שנים כמנכ"לית.

גליה יקרה מאד, הייתי יכול לדבר כאן עוד שעה ארוכה על תרומותייך האדירות לאקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ולמדע הישראלי בכללותו, ועל השילוב הנדיר של תכונותייך האישיות שאפשרו אותן. הייתה זו חוויה בלתי רגילה לעבוד אתך. ממש! ואת תחסרי לכולנו מאד!

היום אנו נמצאים לא רק בעיצומם של ימי החנוכה, אלא גם בעיצומם של שנים עשר ימי חג המולד. וכשם שלידתו של ישו חילקה את הזמן ל-BC, לפני ישו, ו-AD (Anno Domini), שנת האל, אין לי כל ספק שבעוד שנים ההיסטוריה של האקדמיה שלנו תחולק ל-BG, לפני גליה, ו-AG, אחריה.... אנו אוהבים אותך, גליה, ומעריכים אותך עד בלי די. בהצלחה בכל אשר תפני! ולך, אסתר סיון היקרה, אנו מאחלים הצלחה בתפקיד החדש, ומחכים לעבודה משותפת פורייה, מוצלחת ומועילה.

תודה רבה לצוות האקדמיה שעמל רבות על הכנתו של הערב הזה, ובראשם נעמה שילוני היקרה, שעמלה ללא לאות במשך חודשים ארוכים, ואשר בלעדיה שום דבר מזה לא היה קורה. תודה נעמה!

ולכולכם, תודה שבאתם, ושוב, ברכות חמות לכם, החברה והחברים החדשים באקדמיה ובהצלחה רבה!

פרופ' דוד הראל, נשיא
האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים